

צדקה ממני

וַיִּכַר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמְּנֵי כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְּתִיהָ לְשֵׁלָה בְּנִי: (בראשית לח כו).¹

שמות רבה ל יט, פרשת משפטים – יהודה דן דין אמת

ולמה נתן הקב"ה כתר ליהודה? והלא לא לבדו הוא גיבור מכל אחיו, והלא שמעון ולוי גיבורים היו, והאחרים? אלא שדן דין אמת לתמר, לכן נעשה דיין לעולם.² משל לדיין שבא דין של יתומה לפניו וזיכה אותה, כך יהודה בא דין תמר לפניו שתישרף והוא זיכה אותה מפני שמצא לה זכות. כיצד? היו יצחק ויעקב יושבים שם וכל אחיו והיו מְחַפְּסִים אותו.³ הכיר יהודה למקום ואמר אמיתת הדבר ואמר "צדקה ממני" ועשאו הקב"ה נשיא.⁴

תוספתא ברכות פרק ד הלכה יח – יהודה הודה בתמר

מעשה בארבעה זקנים שהיו יושבין בבית שער של ר' יהושע: אלעזר בן מתאי וחנניא בן כינאי ושמעון בן עזאי ושמעון התימני. והיו עסוקין במה ששנה להם ר' עקיבא: מפני מה זכה יהודה למלכות? מפני שהודה בתמר. הוסיפו הן מעצמן: "אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם, להם לבדם נתנה הארץ" (איוב טו יח).⁵ אמר להם: וכי נותנין שכר על העבירות?⁶

מסכת סוטה דף י עמוד ב – הכרה ולא הלבנה

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב, ואמרי לה אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, ואמרי לה אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים. מנלו? מתמר. "הִכָּר נא" – א"ר חמא ברבי חנינא: ב"הִכָּר" בישר לאביו, ב"הִכָּר" בישרוהו; ב"הכר" בישר – "הכר נא הכתונת בנך היא" (בראשית לו לב), ב"הכר" בישרוהו – "הכר נא למי החותמת והפתילים והמטה האלה".⁷

¹ כבר נדרשנו ודרשנו בפרשת יהודה ותמר בדברינו [מעשה יהודה ותמר נקרא ומתרגם](#) בפרשה זו בשנה האחרת. והפעם ברצוננו להתמקד בדו-שיח הגלוי והסמוי שבין תמר ליהודה. בפרט בדבריו של יהודה, אשר בתגובה לאמירתה של תמר: "הכר נא", הכיר יהודה ואמר: "צדקה ממני". מקצת מדברינו יחזרו על דברים שהבאנו שם ומקצת ישנו ויחדשו. שהרי "אי אפשר לבית מדרש בלא חידוש" (חגיגה ג ע"א) ו"דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר" (על פי ירושלמי ראש השנה פרק ג הלכה ה).

² המבחן של מלך, של כל שלטון, הוא באופן שהוא מכבד את החוק ועושה משפט: "מלכי בית דוד - דן ודינן אותך" (סנהדרין יט ע"א). ראו בדברינו [פרא בסיליוס נומוס אגרפוס](#) בפרשת וירא.

³ למרות שראו את החותמת והפתילים, היו כל הסובבים מוכנים לחפות על יהודה (חיפוי הוא ההפך מ"חף"). לא ברור למה המדרש מכניס כאן את יעקב ויצחק והופך אותם לדיינים מטי-משפט? האם הוא מרמז לקשי ליבם של דיינים בדורות אחרים, או שמא הוא פשוט רוצה להעצים את הודאתו של יהודה? כבר הערנו על מדרש מופלא זה בדברינו [מעשה יהודה ותמר נקרא ומתרגם](#) וכן בדף [המדרש המעצים](#) ולא נחזור על הדברים כאן.

⁴ בתורה יהודה הוא ראש לנשיאים ולמחנות כמתואר בספר במדבר. ואח"כ גם מלך כפי שמברך אותו אביו: "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו" (בראשית מח י) וממנו בית דוד. מלך או נשיא (שושלת הלל, רבי יהודה הנשיא). יהודה יודע להודות כאשר הוא שוגג או טועה (רק המלך רשאי להימלך בדעתו). תכונה זו טבועה בשמו ובאופיו הראשוני. ראו מדרש תנחומא (בובר) פרשת ויחי סימן יב: "יהודה אתה יודך אחיק, אתה בשמך הודך. אמך כשילדה אותך. אמרה: הפעם אודה את ה' (בראשית כט לה). ומה ראתה להודות ביהודה? אלא ילדה לראובן, וראה דתן ואבירים ולא הודך בו. ילדה לשמעון וראתה זמרי ולא הודת בו. ילדה ללוי וראתה קרח ולא הודת בו. כיון שילדה ליהודה מיד הודת בו, שהוא הודה במעשה תמר, שנאמר: ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני. א"ל אביו: אמך הודית בך ואתה הודית, לפיכך אחיק יודו לו". שים לב להבדל בין האבא (יעקב) לאמא (לאה). לאה רואה תכונה זו של יהודה ברגע לידתו. האבא, יעקב, רק בסוף ימיו. האמהות הן שנותנות לכל הבנים את שמם (חוץ מאחד, מי הוא?).

⁵ פסוק זה משמש מוטו לרעיון מרכזי בכל ספר בראשית שהתורה אינה מכסה על מעשי האבות או מיפה אותם. בכך מתקשר מעשה יהודה ותמר לסיפורים רבים אחרים בספר בראשית (גם לדינה ושכם?). אך במיוחד לסיפור [יוסף ואשת פוטיפר](#) שגם הוא בפרשתנו. ראו בראשית רבה פז ו: "מטרונה שאלה את ר' יוסי, אמרה לו: אפשר יוסף בן שבע עשרה שנה היה ועומד בכל חומו, היה עושה הדבר הזה? הוציא לפניה ספר בראשית והתחיל קורא לפניה מעשה ראובן ובלהה, מעשה יהודה ותמר. אמר לה: מה אם אלו שהם גדולים וברשות אביהן לא כסה עליהם הכתוב, זה שהוא קטן וברשות עצמו על אחת כמה וכמה".

⁶ "אמר להם" הוא ר' טרפון שחולק על דעתו של ר' עקיבא שבשמו נאמרו דברים אלה (ראו שם בהלכה יז). ר' טרפון סבור שיהודה זכה למלכות לא משום שהודה במעשה תמר ("וכי נותנים שכר על העבירות"? - על כך דיו שנמחל לו והציל עצמו מן המיתה. גם לא משום שהציל את יוסף ואמר: "מה בצע כי נהרוג את אחינו" (על כך יש להשיב: "דיה להצלה שתכפר על המיתה"). אלא, מפני הענווה, מפני שערב את יוסף. ויש גם דעה שיהודה זכה למלכות מפני שקפץ ראשון לים בקריעת ים סוף (ראו בדברינו [מי ירד לים תחילה](#) בשביעי של פסח). "מפני מה זכה יהודה למלכות" הוא נושא שנגענו בו מספר פעמים ובע"ה נזכה להשלים. ראו המקבילה במכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דוהי פרשה ה. לעניינינו, די לנו בארבעה חכמים אלה, כולם תלמידי ר' עקיבא, שסבורים שיהודה זכה למלכות משום שהודה במעשה תמר. ר' טרפון אולי צודק מבחינה מוסרית: "די להודאה שתכפר על הביאה". מי שמודה בחטא שעשה, אינו צריך לקבל שום פרס. את נפשו הציל ודי לו בכך - "דיה להצלה שתכפר על המיתה". אבל ברור לכל מה היה מעמדה של תמר מול יהודה. כנענית, אלמנה, מתחפשת לזונה, מול "גבר בעמיו", איש עשיר (מן הסתם) ומכובד השייך למשפחה גדולה ומיוחסת. מילה שלה כנגד מילה שלו! בנקודה זו, של הודאת יהודה ואמירתו האמיצה: "צדקה ממני" אנו רוצים להמשיך.

⁷ באמצע דבריה הרכים של תמר "הכר נא" (שעוד נחזור אליהם), צץ ועולה נושא חמור וכבד יותר של "מידה כנגד מידה". חטא מכירת יוסף מבצבץ ועולה כאן. ראו בגמרא שם (מסכת סוטה ה) שהבטיס של כל הסוגיה שם הוא "מידה כנגד מידה". ועוד נראה עניין זה

"נא" - אין נא אלא לשון בקשה, אמרה לו: בבקשה ממך, הכר פני בוראך ואל תעלים עיניך ממני.⁸ "ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני" (בראשית לח כו). - היינו דאמר רב חנין בר ביזנא א"ר שמעון חסידא: יוסף שקידש שם שמים בסתר - זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה, דכתיב: "עדות ביהוסף שמו" (תהלים פא ו), יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא - זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה.⁹ כיון שהודה ואמר: "צדקה ממני", יצתה בת קול ואמרה: אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור, חייך שאני מציל בזכותך ג' מבניך מן האור; מאן נינהו? חנניה מישאל ועזריה.¹⁰ צדקה ממני - מנא ידע? יצתה בת קול ואמרה: ממני יצאו כבושים.¹¹

בראשית רבה פרשה פה סימן יא - הוא והיא צריכים לצאת

"היא מוצאת"¹² - א"ר יודן: מכאן שנאבדו והמציא הקב"ה אחרים תחתיהן, כמו שאתה אומר: "או מצא אבדה" (ויקרא ה כ). א"ר הונא: הוא מוצאת? היא והוא צריכים לצאת! "והיא שלחה אל חמיה לאמר" - בקש לכפור. אמרה לו: הכר נא את בוראך. שלך ושל בוראך הן. "הכר נא למי החותמת" - א"ר יוחנן: אמר לו הקב"ה ליהודה: אתה אמרת לאביך "הכר נא", חייך שתמר אומרת לך "הכר נא".¹³

רשב"ם בראשית לח כו - צדקה יותר ממני

צדקה ממני - יותר ממני. שאני צויתיה לשבת בית אביה עד יגדל שלה. היא השלימה תנאי שצויתיה, אבל אני לא השלמתי לה תנאי שהתניתי לה כי לא נתתיה לשלה בני. וכן על צדקו נפשו מאלהים, יותר מאלהים. וכן בשאול: "ויואמר אל דוד צדיק אתה ממני" (שמואל א כד יז) - יותר ממני.¹⁴

בהמשך. כאן, אמירתה של תמר: "הכר נא", היא שגרמה ליהודה להודות, בין השאר, משום שמילים אלה הזכירו לו את מילותיו שלו ליעקב כשהביא לו את גדי העזים: "הכר נא הכתונת בנך היא" - מידה כנגד מידה.

⁸ תמר איננה יוצאת חוצץ כנגד יהודה. היא איננה פונה לגורם שלישי ואינה מאשימה את יהודה במעשה. היא פונה ישירות ואישית אליו. היא מדברת אל לבו ואל מצפונו, בהכנעה וברכות. ראו לשון בראשית רבה פרשה צז: "מהו הכר נא? שא עיניך והכר את בוראך ואל תתבייש מבשר ודם". תמר מודעת היטב למצבה ולכוחה המוגבל. הכל תלוי כעת בהודאתו של יהודה. יודה - תינצל, לא יודה - היא תועלה על המוקד. החפצים שהיא מחזקת בידה, המטה החותמת והפתילים, אינם עדות משכנעת. מי שלא ירצה להודות ולהשתכנע יוכל תמיד לטעון: "הם אבדו לי", "היא גנבה ממני" וכו'. בפרט כאשר כל הסביבה מחפה עליו ונוטה לצידו (ויש להם סיבה טובה, שהרי בעקיפין זה כתם על כולם). כולם נגדה. אבל המדרש נותן לה אשראי רב, שהיא לא הלבנה פני יהודה ברבים (כאילו שיש לה לעשות זאת!). ראו דברי רש"י בגמרא סוטה שם: "ואל ילבין פני חברו וכו' - אף זו נוח היה לה לישורף ואל תלבין פניו. לפיכך שלחה לו אם יודה ויגלה הוא עצמו את הדבר - יגלה, ואם לאו תישורף ולא תגלה היא את הדבר". ראו גם פירושו שטיינזלץ שם.

⁹ ואח"כ בברכת יעקב ליהודה, כל עם ישראל נקראים יהודים. ראו בראשית רבה צח ו, פרשת ויחי: "יהודה אתה יודוך אחיך, אחיך מודים בך אמך מודה בך אני בעצמי מודה לך. אמר רבי שמעון בן יוחאי: יהיו כל אחיך נקראין על שמך. אין אדם אומר ראובני אלא שמעוני אלא, יהודי אלא". והכל מלאה שנתנה לו את שמו: "הפעם אודה את ה'". יהודי הוא מי שיועד להודות תרתי משמע.

¹⁰ ראו סיפורם בספר דניאל פרק ג. ראו סופם לאחר שניצלו מכבשן האש בגמרא סנהדרין צג ע"א, בראשית רבה נו יא.

¹¹ ראו פירוש רש"י שם: "מנין ידע (יהודה) שממנו היא מעוברת? שמה אף אחרים באו עליה?" (שהרי התחפשה לזונה). בת הקול היא שאישרה שאכן יהודה הוא האב וחזקה את הודאתו. וכן הוא בגמרא מכות כג ע"ב: "א"ר אלעזר, בג' מקומות הופיע רוח הקודש: בבית דינו של שם, ובבית דינו של שמואל הרמתי, ובבית דינו של שלמה. בבית דינו של שם, דכתיב: ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני, מנא ידע? דלמא כי היכי דאזל איהו לגבה, אזל נמי אינש אחרינא [לגבה]! יצאת בת קול ואמרה: ממני יצאו כבושים". וכדברי מדרש בראשית רבה בפרשתנו, פה יב: "מהו ממני? רבי ירמיה בשם ר' יצחק: אמר הקב"ה: אתם תהיו מעידים מה שבגלוי ואני מעיד עליו מה שבסתר". גם אחרי "הכר נא" של תמר "צדקה ממני" של יהודה, גם כששניהם מסכימים, אנו זקוקים לבת קול או רוח הקודש על מנת לחתום את העניין. אנו זקוקים לגורם שלישי אובייקטיבי שיכריע. ועוד נשוב לבת קול ו רוח קודש זו בהמשך דברינו.

¹² שאפשר לקרוא גם מוצאת, ומכאן בסיס הדרשה. היא מצאה או מצאו אותה.

¹³ מכל שלוש דרשות קצרות אלה אנו למדים שהדברים לא היו פשוטים כלל ועיקר. תמר עברה רגעים קשים ביותר בהם אבדו לה ראיותיה ואילו יהודה, לא מיהר להודות - "בקש לכפור". לא רק המצפון הישיר של יהודה במה שעשה לתמר (ואולי גם לבנו שלמה שמנע ממנו להיות שלמה) הוא שגרם לו להודות, אלא גם המצפון שלו כלפי אחיו יוסף שמכר ואביו יעקב שהונה. המוטו של מידה כנגד מידה משתלט על התמונה. המילים "הכר נא" של תמר חלחלו אצל יהודה הרבה מעבר למקרה הספציפי הזה. וההודאה, לפיכך, הייתה רק אחת ברשת ארוכה של טעויות שחלקן עדיין פתוחות ועומדות. אך ההכרה של יהודה: "ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני", אינה מביאה לו נוחם ורגיעה משום שהיא עומדת כנגד זו של יעקב: "ויכירה ויאמר כתונת בני חיה רעה אכלתהו" (בראשית לו לג) ושם הרי הפצע עדיין שותת דם! מדוע באמת לא הודה גם לאביו? ועדיין יש כאן תיקון מקומי חשוב. המילים: "צדקה ממני" נאמרו ויצאו מפיו של יהודה. האם הרחבת היריעה והגורמים הנוספים שנכנסו כאן לתמונה, ממעיטים או שמה דווקא מעצימים את ההודאה של יהודה: "צדקה ממני"?

¹⁴ "צדקה ממני" - כפשוטו, צודקת יותר ממני, היא צודקת ואני לא. הצדק איתה. וכן פירש רמב"ן על הפסוק: "... צדקה במעשיה יותר ממני". וכן הוא במדרש שכל טוב (בובר) על הפסוק: "ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני. כלומר צדקה נפשה יותר ממני, שהרי לדבריה בחזקת היתר נבעלת ולשם שמים, ואני בשוגג בדבר איסור באתי עליה בחזקת זנות". בכך משמש יהודה דגם לכל האנשים הגדולים שהודו במעשיהם ולא בושו. ראו (שוב) הגמרא בסוטה ז ע"ב שכן משביעים את הסוטה החשודה: "אומר לפניך דברים של הגדה ומעשים שאירעו בכתובים הראשונים, כגון: אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם (איוב טו יח). יהודה הודה ולא בוש, מה היה סופו? נחל חיי העולם הבא; ראובן הודה ולא בוש, מה היה סופו? נחל חיי העולם הזה. איפה יש לנו בתנ"ך אנשים גדולים שהודו בטעויותיהם בדומה ליהודה שאומר בריש גלי: "צדקה ממני"? ראובן שהגמרא מביאה, אינו פשוט כלל ועיקר ונלמד בדרך של דרשה (ראו להלן). מי עוד? רשב"ם מביא את שאול שאמר לדוד: "צדיק אתה ממני", אבל זו הייתה אמירה חד פעמית ולא נועה את המשך רדיפתו של דוד. מקורות אחרים מביאים את דוד עצמו שמודה פעמיים. פעם בחטא בת שבע, לפני נתן הנביא

רש"י בראשית פרק לח פסוק כו – יהודה מכיר באבהותו

צדקה - בדבריה: ממני - היא מעוברת. ורבותינו ז"ל דרשו שיצאה בת קול ואמרה ממני ומאתי יצאו הדברים.¹⁵

תלמוד ירושלמי מסכת סוטה פרק ט הלכה ו – שלוש קריאות יש כאן

שלשה מקריות נאמרו בעניין אחד. מה שאמר זה לא אמר זה, ומה שאמר זה לא אמר זה. כיוצא בדבר אתה אומר: "ותאמר הכר נא למי החותמת והפתילים והמטה האלה" - עד כאן אמרה תמר. "ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני" - עד כאן אמר יהודה. ורוח הקודש אמרה: "ולא יסף עוד לדעתה".¹⁶

ספרי במדבר פסקא פח – לא יסף עוד לדעתה

כיוצא בו אתה אומר: "ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני" (בראשית לח כו). והמקום הכתיב על ידו: "ולא יסף עוד לדעתה" (שם) - כיון שידע שכלתו היא לא יסף עוד לדעתה.¹⁷

מסכת סוטה דף י עמוד ב – הקול והקשר לא פסקו

ולא יסף עוד לדעתה - אמר שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר אמי משמיה דרב שמואל בר אמי: כיון שידעה - שוב לא פסק ממנה, כתיב הכא: "ולא יסף עוד לדעתה", וכתוב התם: "קול גדול ולא יסף" (דברים ה יח).¹⁸

מסכת סוטה דף ז עמוד ב – משה מבקש רחמים על יהודה

כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר, היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון, עד שעמד משה ובקש עליו רחמים. אמר לפניו: ריבונו של עולם, מי גרם לראובן שהודה? יהודה! "וזאת ליהודה"?¹⁹ מיד "שמע ה' קול יהודה" - על

(שמואל ב יב יג) ופעם בחטא מניית העם (שמואל ב כג י). ואולי נועל להוסיף את פרעה (שמות), ואת אחאב (מלכים א כא). מי עוד? הרושם הכללי הוא שהתנ"ך, ספר בראשית בפרט, איננו מסתיר פגמים וטעויות של אנשים מכל הרמות, אבל הודאות עצמיות – אין הרבה. בד"כ, הכתוב הוא שמציין זאת, או משהו אחר (אבימלך לאברהם וליצחק, למשל). הביטוי "צדיק אתה" ודומיו הם כלפי שמיא. הצדק וההודאה הם, בתנ"ך, בד"כ דרך שמים (או נביא). והפסוק: "צדקו נפשו מא-להים" שמביא רשב"ם היא תוכחה של אליהוא לאיוב: האם אתה חושב עצמך צודק יותר מא-להים? (ראו איוב לב ב). הודאה ישירה בין אדם לחברו: אתה צודק, היא נדירה, מה שמעצים עוד יותר את "צדקה ממני" של יהודה וכפירושים של רשב"ם ורמב"ן.

¹⁵ רש"י מציע פירוש אחר ל"צדקה ממני", ע"י חלוקת המשפט לשניים: תמר צודקת, ההיריון הזה, שבגינה פסקתי אך זה עתה: "הוציאהו ותישרף" – הוא ממני. יהודה מכיר באבהותו על העובר(ים) שתמר נושאת ברחמה. בחצי השני של דבריו, מחזיר אותנו רש"י לרוח הקודש שכבר ראינו לעיל במדרש. ואם כך, הרי לנו אפשרות נוספת להבנת הביטוי "צדקה ממני". ראו משנת רבי אליעזר פרשה טז עמוד 311: "רוח הקדש אומרת, צדקה, ויהודה אומר, ממני". שילוב רוח הקודש בהודאת יהודה נותנת לה תוקף ואמיתות, אבל אולי מקטינה את עוצמת מעשהו של יהודה..

¹⁶ וכן הוא בתוספתא סוטה פרק ט הלכה ג: "כיוצא בדבר אתה אומר: ותאמר הכר נא למי החותמת - אמרה תמר. צדקה ממני - אמר יהודה. ורוח הקדש אומרת ולא יסף עוד לדעתה. שלשה דברים זה בצד זה. ומי שאמר זה לא אמר זה". רוח הקודש לא באה להעיד על כך שתמר צודקת או בכלל להעיד על מה שקרה בין תמר ויהודה, כי אם לעניין אחר לגמרי: רוח הקודש באה לומר לנו "עד כאן". בשיא הקשר של יהודה עם תמר, בהכרתו באבהותו בעובר(ים) שהיא נושאת ברחמה, פסק גם הקשר הזוגי ביניהם.

¹⁷ מדרש ספרי וספרי זוטא במדבר (פיסקא יא) מצטרפים לשיטת הירושלמי. וכן הוא במקורות רבים נוספים. יהודה מכיר בחטאו ומודה באבהותו על ילדי תמר, הם ילדיו, אבל מעשה נאצל לא היה כאן, שהרי התפתה לזנות. ראו פירוש אבן עזרא בראשית לח יח: "מרב תאותו נתן ג' דברים ערבון על דבר קל" – חולשה ופיתוי של רגע. כיון שכך, סליחה, הודאה וחמלה, יש כאן. גם לקיחת אחריות, אומץ וגבורת נפש, יש כאן. "היית כאריה כשאמרת צדקה ממני" – אומר מדרש בראשית רבתי בפרשת ויחי. אבל זוגיות אין כאן. חיי איש ואישה אין כאן. יהודה ותמר לא זכו שתהיה שכינה ביניהם (עפ"י סוטה יז ע"א), כפי שזכו רות ובעז אחריהם, שהרי רוב הקודש אומרת: ולא יסף עוד לדעתה. בדרך זו הולכים רוב פרשני המקרא, בראשם רשב"ם (ראו בפרט פירוש רד"ק שעדיין רואה בה קדשה!). ראו גם מדרש אגדה (בובר) במדבר פרק יא שמביא מקבילה וחיזוק לשוני ש"לא יסף" הוא "פסק": "ויתנבאו ולא יספו. שלא הוסיפו להתנבאות אלא באותה שעה, כמו ולא יסף עוד לדעתה (בראשית לח כו)". וגם בעלי תריסין נדרשו הרבה לעניין מההיבט ההלכתי ופסקו שאמנם איסור כלה לא היה כאן, אבל עדיין הייתה ראויה תמר לשלה מדין מצוות ייבום. ולפיכך נמנע יהודה מלשאת אותה לאישה כדת וכדין. ראו חידושי רמב"ן למסכת יבמות צח ע"א וכן חידושי רשב"א וריטב"א שם.

¹⁸ כנגד כל המדרשים האחרים, עומדת גמרא זו במסכת סוטה, שבאה אגב בהמשך ישיר לגמרא שהבאנו לעיל אשר מסיימת במילים: "ממני יצאו כבושים". ולא מצאנו מדרשים נוספים בכיוון זה, להוציא ילקוט שמעוני אך הוא אסופה מאוחרת ומן הסתם מצטט גמרא זו. ומכל פרשני המקרא, רק רש"י מביא דעה זו. איננו יודעים על ילדים נוספים שהיו ליהודה ותמר, אבל מהמעשה המחושב שלה והנמהר שלו, יצא בסוף "בית בישראל". ומה האסמכתא לדעה זו? הפסוק בספר דברים המתאר את קול השכינה במעמד הר סיני: "אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דָּבַר ה' אֶל כָּל קְהֵלְכֶם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַעֲנֵן וְהַעֲרָפֶל קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יִסָּף". דא עקא, שעל "לא יסף" זה עצמו נחלקו המפרשים והמדרשים. ראו רש"י שם: "ולא יסף - מתרגמין ולא פסק כי קולו חזק וקיים לעולם. דבר אחר ולא יסף לא הוסיף להראות באותו פומב"ל. אבל רשב"ם, אבן עזרא, רמב"ן ורוב המפרשים אומרים שגם "לא יסף" שם הוא לא הוסיף. שהקול של מעמד הר סיני היה אירוע חד פעמי. דווקא על רקע פרשנויות אלה, נראית גמרא סוטה זו ייחודית ושוונה. אם אתה מפרש שהקול של מעמד הר סיני "לא פסק כי קולו חזק וקיים לעולם", אז אולי גם קולם של יהודה ותמר והקשר ביניהם "לא פסק כי כולו וקולו חזק וקיים לעולם".

¹⁹ הודאתו של יהודה בחטאו משמשת בית אב להודאות של רבים וטובים, בראשם ראובן, אחיו הבכור. ראו ספרי דברים פסקא שמח: "יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה וכי מה ענין זה לזה? לפי שעשה יהודה מה שעשה ועמד ואמר: צדקה ממני. כיון שראה ראובן שהודה יהודה, עמד אף הוא והודה על מעשיו. הוי אומר: יהודה גרם לראובן שעשה תשובה. עליהם הכתוב אומר: אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם, להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם (איוב טו יח-יט)". אי לכך, לא מגיע ליהודה שיהיו עצמותיו מתפרקים במסע ארבעים שנות המדבר (בהם נשאו לפי המדרש את עצמות כל האחים, לא רק את של יוסף). יהודה לא רק הודה

איבריה לשפא.²⁰ ולא היו מכניסים אותו לישיבה של מעלה ברקיע - ביקש עליו משה: "ואל עמו תביאנו". (ועדיין) לא היה יודע לשאת ולתת בהלכה עם החכמים שם - ביקש עליו משה: "ידי רב לו". (ועדיין) לא הייתה עולה לו השמועה לפי ההלכה - "ועזר מצריו תהיה".²¹

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: חיבור מדרשים הוא דבר 'מסוכן', אבל יש בו גם אתגר מחשבתי. עפ"י מדרש בראשית רבה פה סימן י תמר הייתה בתו של שם, הוא מלכיצדק עפ"י מסורת חז"ל שעליו נאמר בתורה: "והוא כהן לאל עליון" ולפיכך פסק בתחילה יהודה את דינה לשריפה, כדין בת כהן שזינתה (ויקרא כא ט). לפי מקור זה תמר באה אם כן מבית טוב ויש לה ייחוס מכובד. אפשר לפיכך לתאר את עמידתה כנגד יהודה באמירה "הכר נא", לא כעמידה כנועה ומתרפסת, אלא כעמידה גאה ובוטחת של מי שיודעת שהצדק איתה, מדברת נכוחה ומישירה מבט של 'שווה מול שווה'.

במעשיו, אלא גם גרם לראובן שיודה. ראו אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד תקפד שראובן הוא ש"ת"רם לתפילת שמונה עשרה את ברכת הרוצה בתשובה ויהודה הוא ש"ת"רם את ברכת חנון המרבה לסלוח.

²⁰ מיד נתחברו עצמותיו של יהודה בחזרה. מכאן ואילך נביא את הגמרא בתרגום לעברית עפ"י שטיינזלץ.

²¹ סוף דבר, יהודה לא יצא שלם מכל העניין. למרות שגילה גדלות בהודאתו "צדקה ממני". למרות שהודאה זו משמשת דגם לכל מי שבא להתוודות בעתיד, למרות שהציל את ראובן ולמרות שנשלח ליהודה, לא היו הדברים פשוטים כל כך. אמנם לאחר שמשה מבקש רחמים עליו חזרו עצמותיו למקומם ונתחברו, אך עדיין לא היו מוכנים להכניסו לישיבה של מעלה. וגם משנכנס, לא הבין את דברי התורה שהיו אומרים שם. וגם משהבין, לא זכה להגיע למסקנה ההלכתית של הסוגיה ("לא הוה קם סלקא ליה שמעתא אליבא דהלכתא"). ראו שוב הסוגיה בגמרא שם אשר קשורה בדיני סוטה. רש"י מסביר שהדברים קשורים למכירת יוסף ולערבותו של יהודה את בנימין. אך לא בכדי נכתבה פרשת יהודה ותמר באמצע סיפור יוסף ואחיו. אמנם "מטרף בני עלית", אך בפרשת תמר התחילה ירידתו: "וירד יהודה - כפרת יהודה, שקרת יהודה ... ירידה היא לו" (בראשית רבה פה). אין סוף טוב לסיפור יהודה ותמר.